

THEOLOGIA PRACTICA

Bustya Dezső*

Marosvásárhely

Az egyházi vezető: az ember és a hivatal**

The Church Leader: The Person and the Office. Abstract

In our Church ecclesiastical elections are organised once every six year. At the level of church district the bishop, at the level of the dioceses the person and functionality of the dean are crucial. Therefore, not only the pastors and deacons should be given special training but also the ecclesiastical superiors. The leaders are often unsuitable for the position, which can have very damaging consequences. The temptation of power and money can be dangerous. We must seek to ensure that the Spirit of God guides the church elections.

Keywords: ecclesiastical elections, preparing deans and bishops, temptation of the office.

The right man on the right place – megfelelő embert a megfelelő helyre – tartja az angol mondás. Nyilván arról van szó, hogy egy közösségben az a kívánatos állapot, hogy ember és hivatal (hivatás) egymásra találjanak. Sajnos gyakori eset, hogy ez nem így történik: vagy nem találunk megfelelő embert egy bizonyos hivatal betöltésére, s a *nincs emberem* (Jn 5,7) ilyen értelemben is fájóan igaz lehet; vagy pedig olyan kegyelmi ajándékokkal bőven felruházott emberrel találkozunk, aki nem kerül olyan helyre, amely megfelelne tudásának, tehetségének, adottságainak. Tékozlunk, mert egyrészt emberek kallódnak el észrevétlenül, másrészt olyan személyek foglalnak el méltatlanul állami, társadalmi és egyházi tisztségeket, akik oda nem alkalmasak. Mióta világ a világ, mindig gondot jelentett az ember és a hivatal igazi összetalálkozása. Mindezt abban a hitben mondom, hogy semmi sem történhet Isten *ordinatiója*, vagy éppen *permissiója* nélkül. Ő megengedheti, hogy méltatlannak ítélt vezetők álljanak az élen, s

* Dr. Bustya Dezső nyugalmazott református lelkipásztor (Erdőszentgyörgy, 1935) a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben végezte tanulmányait (1959), és ugyanitt szerzett doktori címet bibliai teológia szakon, 1992-ben. Doktori dolgozatának címe: *Jób könyve a bölcsesség-irodalmi etika keretében*, amely nyomtatásban is megjelent (Stúdium Kiadó, Kolozsvár 1996). A *Református Szemle* 1975-től közli tanulmányait és cikkeit. Kutatási területe: hermeneutika, az igehirdetés exegetikai és gyakorlati problémái. Főbb kötetei: *A lélek éhsége*. Erdélyi Ref. Egyházkerület, Kolozsvár 1998; *Én mindenkor veled vagyok*. Erdélyi Ref. Egyházkerület, Kolozsvár 2003; *Aki titeket hallgat, engem hallgat*. Királyhágómelléki Ref. Egyházkerület, Nagyvárad 2006; *Örömüzenetet a világnak*. Erdélyi Ref. Egyházkerület, Kolozsvár 2008; *Gazdámnak célja volt velem*. Mentor, Marosvásárhely 2009 (önéletrajz).

** Az előadás Marosvásárhelyen hangzott el a Bod Péter Diakóniai és Tanulmányi Központban, az Erdélyi Ref. Lelkészei Szövetség 2006. okt. 11-én tartott értekezletén, amelynek témája az egyházi vezető személye és szolgálata volt a közeledő egyházkerületi választások kapcsán.

kegyelmének jele, hogy az alkalmatlan előjárók ellenére is van hatalma megtartani egy közösséget.

Itt, a bevezetésben kell szólnunk arról, amit a társadalomtudományok *szerpnek* neveznek. Minden ember esetében adott egy vagy akár több szerep, amelyet be kell töltenie. Egy férfiú egyszerre férj és apa, hivatása szerint mérnök vagy tanár, vagy fizikai munkás, aki bizonyos funkciót tölt be valamelyik politikai pártban, presbitere valamelyik egyházközségnek stb., tehát egyszerre többféle szerepet is be kell töltenünk. Ezek néha összekeverednek. Esetleg odahaza valaki úgy viselkedik, mintha munkahelyi gyűlésen lenne, a presbitériumban pedig úgy, mintha épp kiskorú gyermekeit oktatná. Egyik ismerősöm, egy neves karmester kislánya szokta olykor az asztalnál figyelmeztetni apját: *Apu, most ne vezényelj!*

Nagy baj lehet – és nagyon kevés esetben lehet jó is! – a szereptévesztés, vagy éppen a pályatévesztés. *Ez az ember pályát tévesztett* – halljuk gyakran egy bizonyos személyre szóló minősítésként. Az emberek észreveszik, ha valaki hivatásához nem illően szól, cselekszik, viselkedik. Ilyen pályatévesztéseknek gyakran lehetünk tanúi. Középkorban volt olyan magyar nyelv- és irodalomtanárom, akinek szavait úgy hallgattam, s bizonyára nem csak én, mintha prédikált volna. A szép szavak egészen betöltötték szívünket, megindítottak, meghatottak, s mi, a diákok egyféle katarzist éltünk át. De később gyakran hallgattam olyan református és nem református igehirdetőket, akikről a rossz színész erőlködő ripacskodása jutott eszembe. Sajátos pálya-, illetőleg hivataltévesztések, amelyeknek többen is kárát vallják. Ha valaki felismeri, hogy idegen területre tévedt, őt Isten valamilyen más területre rendelte, pályamódosítást vihet végbe, ha még nem késő.

Komolyabbra fordítva a szót, s egyben a kitűzött témához közelebb lépve: egyházi szolgálatunkban is gyakran tapasztalunk olyat, hogy valaki kézzel-lábbal igyekszik felkapaszkodni egy bizonyos tisztségre, pedig őt Isten sokkal inkább használhatná valamilyen más szolgálati területen. Például: van, aki kiváló menedzseri érzékkel rendelkezik, adottságai szerint lehetne kiváló gazdasági szakember, de ő mindenáron teológiai professzor akar lenni. Viszont előfordulhat, hogy valaki nagyon kiváló szakprofesszor lehetne, a teológiai tudomány hasznos művelője, de ő feltette magában, hogy nem adja alább a püspöki tiszténél. Sietek megjegyezni, hogy az elmondott példák kitaláltak, nem a valóságból mérítettek, inkább példázatok. Tehát nem kell senkinek találgatnia, hogy az előadó most kire céloz.

Következtetésként igen helyénvalónak tartom e lelkészértekezleti téma kitűzését. Nagyon is ideje van annak, hogy körbejárjuk *az egyházi vezető személye és szolgálata* kérdéskört. Az értekezlet tájékoztatójából arra következtetek, hogy az egy célt tartott szem előtt: az egyházkerületi tisztújítások kérdésében való tájékozódást. Szívem szerint kibővíteném a kérdéskört.

Egyébként úgy tűnik, csak a püspök, főjegyző, generális direktor, igazgatótanácsosok, fegyelmi bizottsági tagok kerülnek az érdeklődés központjába. De

hát csak ezek számítanak *egyházi vezetőknek*? Vajon erről a témáról nem kellett volna már korábban beszélnünk, még az egyházmegyei választások előtt? Vagy az egyházmegyei elöljárók nem tekintendők ugyanilyen súlyú vezetőknek? Másrészt: csak a lelkipásztor jellegű elöljárókat szeretnénk mérlegelni, a presbiter jellegűeket pedig nem? Holott az sem közömbös, hogy milyen egyházmegyei, egyházkerületi főgondnokok, zsinati atyák ülnek, illetve állnak előttünk, tehát tekintettel kellene lennünk egyházunkban az úgynevezett „világi” vezetőkre is.

Még tovább mennék: kiterjeszteném a vizsgálódást az egyházközségekre is, hiszen az egyház konkrétan a helyi gyülekezetben jelentkezik. A lelkipásztor és vele együtt a főgondnok, illetve kurátor és a presbitérium nem számítanak vezetőknek? Pedig egyetlen püspök sem lehetne első őrálló, ha nem töltené be lelkipásztori tisztiséget, s egyetlen olyan zsinati atya sem képzelhető el, aki megelőzően ne lenne tagja valamelyik helyi presbitériumnak!

Egyáltalán problémásnak látszik az *egyházi vezető* fogalma is. Megszokott kép: a pásztor és a nyáj. Itt nyilvánvaló, hogy a pásztor a vezető, és a nyáj tagjai a vezetettek. Nem lenne jó ezt a képet minden vonatkozásában az egyházra alkalmazni. Az egyház Krisztus teste, s ebben a tagok egyenlők. Munkájuk, feladatuk különböző lehet. László Dezső éppen ezért beszél „az egyház munkásai”-ról.¹ Ami a nyilvános egyházi hivatalokat illeti, Kálvin beosztását követi és a következőkről beszél: *ministerium verbi (pastores)*, *ministerium doctrinae (doctores)*, *ministerium disciplinae (presbiteri)*, *ministerium caritatis (diaconi)*.

Másféle csoportosításban az egyházi szolgálat megfelel Krisztus hármasságának: *prófétai* tisztséghez tartozik az igehirdetői-pásztori és katekétikai munka; a *főpapi* tiszthez a diakóniai szolgálatok; míg a *királyhoz* a presbiterek, teológiai tanárok, doktorok, egyházkormányzók tevékenysége. Minden protestáns teológiai munka, amely ezeket a tevékenységeket taglalja, megegyezik abban, hogy a szolgálatok között ugyan különbség van, de a szolgák egyenlők.

Az előadás előkészítésekor átnéztem a régi *Statútumot*, a többszörösen módosított *Kánomunkat*, a Magyarországi Református Egyház 1904-es és 1928-as zsinatának a törvénycikkeit, amelyek az egyház szolgálattevőire vonatkoznak. Hasonlóképpen átnéztem a szomszédos és a távolabbi országok egyházalkotmányait, szervezeti szabályzatait: a szlovákiai, a svájci Aargau-kantonbeli, a németalföldi református és egyesült evangéliumi egyház, a Rajnamenti Evangéliumi Egyház, a Holland Reformált Egyház (Nederlandse Hervormde Kerk), valamint az ún. „vrijgemacht” reformátusok (Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt), a Kanadában és Egyesült Államokban élő református egyházak, illetve a Magyarországi Evangélikus Egyház egyházalkotmányát. Milyen tanulsággal szolgált mindez? Egy mondatban: sehol sem találkoztam azzal, hogy *a hierarchikus hivatalt betöltő személyeknek valamilyen speciális képzésben lenne részük*. Vagyis: természetes, hogy van lelkipásztor-, tanár-, katekéta-, diakónus- és presbiterképzés. Az Egyház felkészíti a jelölteket a sajátos feladatok végzésére. Mindenütt van tudományos

¹ Vö. László Dezső: *Az anyaszentegyház élete és szolgálata*. Kolozsvár 1938, 146. skk.

továbbképzés is, kézenfekvők a magiszteri és doktori tanfolyamok. *De az Anyaszentegyház sehol sem foglalkozik azszal, hogy speciális képzésben részesítse például a leendő espereseket és a nálunk, magyar reformátusoknál még meglévő püspöki tisztségre emelendő személyeket.* Vajon miért? Viszont hadd idézzem a Magyarországi Evangélikus Egyház számunkra példaadó és követendő *Egyházi Törvénytervezetének* 15.§-át:

„A Magyarországi Evangélikus Egyház feladatának tekinti, hogy az egyház tagjait, munkásait, gyülekezeteit és testületeit rendszeresen felkészítse és kiképezze az egyházi szolgálatra.”²

Vajon miért nem részesülnek speciális képzésben például a leendő esperesek és püspökök? Bizonyára nem azért, mert az ősi mondásunk ezt állítja: *Akinek Isten hivatalt ad, eszet is ad hozzá.* Hanem azért, mert ami megkívánható egy leendő püspöktől, ugyanaz megkívánandó minden lelkipásztortól; ami számon kérhető egy egyházkerületi főgondnoktól, annak éppen olyan mértékben meg kell lennie minden egyházközségi presbiter esetében. Nyilván, a nyert kegyelmi ajándékok milyensége és mennyisége eltérhet és el is tér egymástól. Vannak egy-, két- és ötallentumos szolgák, de a követelmény ugyanaz: *Úgy tekintsen minket minden ember, mint Krisztus szolgáit és Isten titkainak sáfárait. Márpedig a sáfároktól elsősorban azt követelik, hogy mindegyikük hűségének bizonyuljon.* (1Kor 4,1–2)

Miután lelkipásztori közösségben vagyunk együtt, s mivel a kitűzött téma körülírása is a *lelkész hierarchiára* utal, a továbbiakban arról szeretnék beszélni, mi az elvárás a lelkipásztorok irányában, s csak ezt követve arról, mi az a többlet, ami megkívánható a többre bízottaktól, az esperesektől és a püspöktől. Vagyis szándékosan nem szólok a szentírásbeli követelményekről, amelyek igen világosan olvashatók az 1Tim 3-ban és más újszövetségi helyeken is, hanem kimondottan az emberi elvárásokról beszélek.

Mit vár a gyülekezet a lelkipásztortól?

Milyen legyen a gyülekezet „vezető” munkása? Egy régebbi előadásomban³ rámutattam arra, hogy ezek az elvárások nem egyértelműek, sőt ellentmondanak egymásnak. Ezek különösen lelkészválasztáskor szoktak megnyilvánulni. Haladjunk kívülről befele, vagyis a külső tulajdonságoktól a belső felé.

Legyen a lelkész fiatal, mert akkor könnyebben hajlik a gyülekezeti elvárások irányába, és kevesebb fizetést is kell biztosítani számára. Ezzel szemben jelentkezik a másik igény: inkább idősebb legyen, mint kezdő, mert annak nagyobb a tapasztalata. Továbbá: hangja legyen meleg tenor. Nem – hangoztatja a másik elvárás –, inkább elbűvölő, férfias basszus hangja legyen. Legyenek jó kapcsolatai Hollandia meg Svájc felé, mert akkor várható segély a parókia- meg templomjavításhoz, más alkalmakkor pedig a ruha- és élelmiszersomag. Legyen jó

² Ld. Egyházi Törvénytervezet. In: *Evangélikus Élet* 1993. okt. 24.

³ *Kölcsonös elvárások.* Ez az előadás 1995. május 4-én hangzott el Marosvásárhelyen, a Marosi Református Egyházmegye presbitereinek konferenciáján.

szónok – mondja az egyik. Fontosabb, hogy mindenhez értsen egy kicsit – hangoztatja a másik. Értsen a gazdálkodáshoz, tudjon autót vezetni, vegyen részt a politikai életben.

Papp Vilmos *Légy kőszikla* című könyve több ezekhez hasonlóat sorol fel, például ezeket is:

„[A lelkész] tudjon táncolni, mert lakodalomban neki kell indítania a menyaszszonytáncot, de ne legyen mulatozó. Legyen tekintélytartó, de azért közvetlen. Beszéde legyen szívhez szóló, de ne érzélgős. Foglalkozzék mindenkivel, de ne avatkozzék hívei dolgába [...]”⁴

És még sokáig folytathatnánk a különféle igények, elvárások fölsorolását.

A baj nem is az elvárások sokféleségében van, hanem abban, hogy éppen a legfontosabb igények nem jutnak szóhoz, vagy legalább is ritkán. És a lelkipásztorok többsége, ki kényszerűségből, ki a népszerűség csalóka vágya miatt, a ténylegesen kimondott elvárásokhoz alkalmazkodik. S mivel az egymásnak ellentmondó igények mindenikét lehetetlen kielégíteni, sok lelkipásztor ijedten pislogva kérdezi: hol rontottam el a dolgot? Miért csalódtak bennem?

Mit vár a Biblián nevelkedett gyülekezet a lelkipásztortól? Mivel láttuk, vannak hamis elvárások, arra is keresném a feleletet: mit *kellene* elvárnia a gyülekezetnek a lelkipásztortól? Ezeknek egy részét a *Kánon* is felsorolja a lelkész kötelességei között, de az csak az első mérföld. Jó volna a szigorúan kötelezőn túlmenni és a második mérföldön járni.

A Biblia elsősorban azt várja el, hogy a lelkipásztor *Isten embere*, a Lélek embere legyen. Egész egyénisége sugározza, hogy szüntelenül kapcsolatban áll Istennel. Isten kegyelméből élő, arra építő, Jézus Krisztus igájában munkálkodó és Szentlélek tanácsára hallgató zarándok legyen. *Akik hozzám közel vannak, azokban kell megszenteltnem* – olvashatjuk Isten igényét 3Móz 10,3-ban a revidált Károli-fordítás szerint. Ezt a megszentelt életet, ennek vonásait keresik a lelkipásztorban. A szentség vonz, magával ragad. A megszentelt életű lelkész másokat is képes magával vinni Isten felé. Az ajka Isten szája, a keze Isten keze legyen. Isten éltető, örök életet adó beszédét szólja, s ne azt tudjuk meg tőle, hogy a héten mit olvasott az újságokból vagy kedvenc könyvéből, vagy mit látott a TV-ben. Amit hirdet, azt élje is, igeszolgálatát kövesse gyümölcstermés, a szeretet szolgálata. Tehetsége, értelme isteni talentum legyen sokak javára, és ezekkel ne magánkedvteléseit elégítse ki. Ne csillogni, hanem egyszerűen szolgálni akarjon.

Jogos elvárás, hogy a lelkipásztor valóban *pásztor legyen*. Mit jelent pásztornak lenni? Elsősorban azt, hogy a lelkész szolgálata ne merüljön ki a szószéki prédikációban, a liturgikus alkalmakban. Keresse meg a hívőket otthonaikban is. Látogassa meg a kórházi betegeket, még akkor is, ha van főállású kórházlelkész

⁴ Papp Vilmos: *Légy kőszikla*. Magyar Református Presbiteri Szövetség, Budapest 1991, 101. (*A presbíter lelkipásztora* című fejezet.)

az illető településen. Akármennyi teendője is van, ha házhoz visz úrvacsorát, ne rohanjon el azonnal a beteg mellől. Tudjon vigasztalni a szomorúságban, mint aki maga is vigasztalást nyert az Úrtól. Mutasson utat a kétségeskedőknek, a bizonytalankodóknak. Merjen inteni is, de csak az Úr szavával. Ne a „magáét” mondja, hanem azt, amivel a régi próféták is kezdték az üzenet átadását: *ezt mondja az Úr!*

Ne azt várjuk a lelkipásztorunktól, hogy kellemes és szellemes, tudós partnerünk legyen, hanem azt, hogy szavai tisztogassanak és gyógyítsanak. A körzeti orvoshoz sem társalkodni járunk, hanem gyógyulást keresünk. Rá kell nevelni gyülekezeteinket arra, hogy igényeljék a lelkigondozói szolgálatot, mivel ez sehol máshol fel nem lelhető. Ez pótolhatatlan és nélkülözhetetlen. Ha a pszichiáterek rendelői jobban megtelnek, mint a lelkipásztori hivatalok fogadósobái, ez a mi mulasztásunkra mutat: a hívők máshol kénytelenek életük gyötrő problémái között eligazítást keresni.

Az is jogos elvárás, hogy a lelkipásztor a *gyermekek és ifjak odaadó és szakzszerű lelki kalauza* legyen az életben. A gyermek első és legtermészetesebb pásztora a szülő. Neki alapvető joga és kötelessége a gyermek hitbéli nevelése. De vannak olyan lehetőségeink, amelyekkel csak az Isten népe körében találkozhatunk. Vegyük igénybe ezeket. Ne elégedjünk meg azzal, hogy a lelkipásztor megkeresztelte, aztán másfél évtized múlva megkonfirmálta a gyermeket. Igényeljük, hogy tartsa meg a vallásórákat és ne hivatkozzék arra, hogy minden iskolában van külön vallásóra és vannak hitoktatók, akik foglalkoznak a gyermekekkel és ifjakkal. A gyülekezeti katekézist segíti, de nem helyettesíti az iskolai vallásóra. Igényeljük, hogy a lelkipásztor szerettesse meg a gyermekekkel és ifjakkal a templomot. Ehhez nem elég néhány gyermek karácsonyi meg anyák napi „szereplése”. Rá kell nevelni a gyermekeket, ifjakat a gyülekezeti istentiszteleten és az egyházi szolgálatban való részvételre. Tartson a lelkész ifjúsági bibliaórákat is, a gyülekezeti bibliaórákon kívül. Legyen ideje, kedve a fiatalokkal foglalkozni, azokat tanácsolni és a hitben vezetni őket.

Várjuk el a lelkészünktől azt is, hogy *a gyülekezeti élet és munka jó szervezője* legyen. Lássa be, hogy szolgálata nem lehet egyszemélyes. Ma mindenütt csoportmunkáról, együttműködésről beszélnek; mennyivel szükségesebb ez ott, ahol az *egyetemes papság elvét* kellene megélnünk a gyakorlatban. A lelkipásztornak észre kell vennie az egyes egyháztagokban megmutatkozó lelki ajándékokat. Az istentiszteletek, családlátogatások, a lelkészi hivatalban történt találkozások alkalmával jól figyeljen és jegyezze föl, kiket kellene tisztújításkor presbiternek, pópresbiternek jelölni, kiből lenne jó egyházfi, vagy kit kellene a kórusvezető figyelmébe ajánlani.

Támasszunk magas igényeket lelkipásztorunk iránt. Aki a krisztusi mérce szerint valóban lelkipásztor, csak örülni tud ennek. Várjunk el tőlük éppen a jelenlétünkkel minél több és minél jobb igeszolgálatot. Ne sajnáljuk őket, hogy szegény, milyen elfoglalt, milyen sok dolga van. Ha többet merítünk a kútból,

vize annál frissebb és üdítőbb lesz. Magas igényeinkkel fejezzük ki lelkipásztorunk iránti őszinte megbecsülésünket is.

Ennek a résznek befejezéseként szeretném szó szerint idézni a *Die Sonntag* című hetilapból azt, ami egykor ilyen cím alatt jelent meg: *A gyülekezet kérése lelkipásztorához:*

- „–Olyan prédikációkat várunk tőled, amelyek cselekvésre ösztönöznek bennünket és nem csengenek simán a fülünkben. Arra várunk, hogy megmutasd feladatainkat és utasíts bennünket.
- Ne mondj a szószékről semmit, amit éppúgy ne mondhatnál, vagy nem mondanál az emberekkel való beszélgetés közben.
 - Köszönjük, hogy van időd számunkra, de legyen időd a családotd számára is. A te feleségednek is legyen férje és gyermekeidnek is legyen apjuk.
 - Rágalmak mindig érhetnek, de te ne adj rájuk. Nem érdemes velük foglalkozni. Neked fontosabb tennivalód van.
 - Legyen bátorságod szembeúszni az egyházi közepszerűség árjával.
 - Ha valamiben valóban tiszta a lelkiismereted és nyugodt, félénken kacsingatva ne légy kíméletes!
 - Ha valahonnan visszhangot vártál és azt nem hallod, ne bártortalanítsd el: a legtöbb dolog anélkül növekszik, hogy lármát csapna.
 - Ne felejtsd, amit te jobban tudsz, mint mi, hogy a gyülekezeti élet elevensége nem a gyülekezeti rendezvények nagy számától függ.
 - Ha az istentiszteletre megyünk, ne bennünket szidjál azok helyett, akik nem jöttek el.
 - Mi szeretjük a Bibliánkat nyelvéért is, de tőled nemcsak betűket akarunk hallani.
 - Szeress bennünket mindenek ellenére is!
 - Nem kell feltétlenül mindenütt ott lenned. Idődet a fontos dolgokra szenteld!
 - A prédikációd hetenként egy-két órát tart, de az életed egész héten prédikál.”

Szeretném, ha a felsoroltakból mindannyian levonnánk azokat a következtetéseket, amelyek reánk tartoznak. Természetesen különbözünk lelki alkat, hajlam, vérmérséklet és egyebek tekintetében. Más-más a prédikálási stílusunk is; van evangéliumi sokszínűség, s ezt is becsülni kell. A lényegben legyünk egyek: Isten és a reánk bízottak szeretetében, mert ez a döntő.

Mit várjunk el az esperestől és a püspöktől?

Menjünk most már tovább a „lelkészi hierarchia” rendjén, s lássuk: mit lehet elvárni az *esperesi* és *püspöki* tisztre megválasztott, vagy megválasztandó református lelkipásztortól?

A Magyarországi Református Egyház 1904. november 10-i zsinati ülésében hozott törvénycikk előírása szerint (168. §.) az *esperes* évenkénti vizitációt tart minden egyházközségben. Amennyiben nagy az egyházmegye, az esperes több „egyházlátogató küldöttségnek” is megbízást adhat, hogy egy éven belül minden gyülekezet meglátogatására sor kerülhessen. Ugyanezt állapítják meg az

1928-as zsinati végzéseik is. Az egyházi vizitáció rendjén nagy hangsúly esik a belmissziói felelősségre. Megvizsgálandók a szekta-kérdés, az egyházi szertartást mellőzők, az áttértek és kitértek, a viszálykodó házastársak és a „vadházasságban élők” kérdései. Tudomásom szerint a mai kanonika vizitációkon kevesebb hangsúly esik minderre.

A törvényes elvárások szerint a *püspökök* az „első őrálló”, ő irányít minden egyházépítő és egyháztársadalmi munkát. Felvigyáz az egyházkerület összes iskolájára. Közigazgatási teendőt távolléte, betegsége vagy halála esetén a főjegyző, elnöki teendőit pedig a rangidős esperes végzi. Évente köteles legalább egy egyházmegegyét, annak minden gyülekezetét és iskoláit meglátogatni. A fegyelmezés tekintetében elnöktársával együtt intést alkalmaz. Kisebb fegyelmi rendtelenség vagy hanyagság esetén pedig az illető meghallgatásával, de a jogorvoslat kizárásával gyakorolja az intést.

Az esperes és püspök tevékenységi köre általában megegyezik a jelenlegi *Kanon* előírásaival. Itt azonban fontosnak tartom visszatekinteni arra, hogy miképpen alakult ki a püspöki tiszt és a püspöki hatalom. Török István a következőket írja erről:

„Az őskeresztyén gyülekezetekben a püspöki tisztet még nem ismerték. A felvigyázás nem volt külön tisztség, hanem egy többé-kevésbé körülírt tevékenység, amely a presbiterek feladatkörébe tartozott. A monarchikus episzkopátus csak a 2. században kezdett kialakulni, politikai befolyásra pedig a 4. században tett szert, amikor a keresztyénség államvallássá lépett elő. Ezzel a püspök a világi méltóságok sorába emelkedett, rangjának, közéleti szerepének megfelelő birtokokat kapott, ahogy az a feudális világhoz illett. Ő lett a világi hatalom lelki (ideológiai) támasza, a közrend és tisztaság őre; személye körül alakult ki s tőle függött az alsóbb és felsőbb papság, az egész klérus.

Az egyházi és világi hatalom keveredésének hamarosan megmutatkoztak az árnyoldalai: a fényes közéleti szereppel s búsás jövedelemmel járó egyházi tisztségek elnyerése csábító célnak tűnt, amely áldozatokat is megér. Gyakorta [...] pénzért vásárolták a különböző stallumokat, mintha a karizma és a hivatás vásárré portéka volna [...].

Létrejött egy felemás keresztyénség, amelyben az üldözött próféták és apostolok utódai a vallás fizetett hivatalnokai lettek. Vezetésük alatt a vallás az élet nyers valóságát díszítő és megszépítő szokások és szertartások rendszerévé vált. [...] A mind díszesebb, de mind üresebb egyház élet egyre megújuló reformokra szorult 'főben és tagokban' egyaránt. Nem létezett azonban olyan reformmozgalom, amely szembe ne találta volna magát az elért pozíciókat féltő és elszántan védő egyházi hatalommal, s az egyházi hatalom támogatására siető világi hatalommal, [...] az egyház politikai sikereivel gúzsba kötötte önmagát [...].

Lényegében ugyanez a folyamat ismétlődött meg a reformált egyház életében. Alig csitulnak el az éles viták és a véres harcok, az egyház szervezeti felépítésében, adminisztrációjában és tanaiban megmerevedett, elklerikalizálódott. El-

szállt a formákból a Lélek, s a reformációban megújult egyház, akárcsak római elődje, reformokra szorult [...]”⁵

Tehát így következett be az egyházi hivatal hierarchikus torzulása, és ebből fakad szinte minden nyomorúságunk.

Az adminisztráció ma elnyeli a missziót. Ennek egyenes következménye az, hogy a hierarchikus vezetés állandóan arra panaszkodik: nem jut pénz a kislétszámú gyülekezetek önállóságának a fenntartására. De elhallgatja azt, hogy a közegyház pénzt – egyebek mellett – a szolgálati autók és az egyházi gépezet fenntartása, működtetése nyeli el.

Az ember és hivatal kérdéskörében három dologról szeretnék részletesebben szólni, s ezzel a kérdés további megbeszéléséhez bevezetéssel szolgálni. Ezek a következők: a megválasztás módja, a hatalom kísértései és az anyagiak terén jelentkező kísértések.

A megválasztás módja

Úgy vélem, itt van az ideje és a helye az *élre-állítás* újragondolásának. Mint tudjuk, lelkipásztort meghívással és pályázattal szoktak választani. Magam csak a meghívást tartom biblikusnak, bár azt is elismerem, hogy meghívás esetén is sok alkalom adódik a visszaélésekre. De mégis jobban el lehetne kerülni a világi mintára történő versengést, a korteskedést, lobbizást és az egyéb mesterkedéseket, ha megmaradnánk a meghívásnál.

Régebb például a teológiai tanszékekre is meghívással állítottak megfelelő embereket, s ha ezt a meghívottak elfogadták, az Egyházkerületi Közgyűlés megerősítette őket teológiai tanári tisztségükben. Jó lenne ilyen értelemben újragondolni az esperes- és püspökválasztás módját. Egyházunk története azt mutatja, hogy rengeteg pártoskodás, személyi sértődés meg hasonló visszás esetek adódtak az egyházi vezetők választásánál.

De hadd utaljunk néhány bibliai példára. Amikor Isten valakit valamilyen sajátos szolgálatra elválasztott, rendszerint az illető *alázatos tiltakozásával* találkozunk. Mózes többszörösen is arra kéri az Urat, hogy küldjön valaki mást Egyiptomba a fáraóhoz, csak ne őt bízsa meg szolgálatban élő népének kivezetésével. Nyilván nem kényelemszeretetből teszi ezt, hanem azért, mert magát alkalmatlannak tartja. Saul király olyan szerény, hogy amikor királlyá választják, elő kell csalogatni valahonnan a háttérből. Ugyanezt látjuk a próféták elhívásakor is. Nincs önkéntes jelentkezés, de annál több a tiltakozás a szolgálat terhe ellen. Jézus nem jelölés, nem jelentkezés alapján gyűjti tanítványait: *...magához hívta, akiket akart; ők pedig odamentek hozzá* (Mk 3,13). Ezekből választja ki a tizenkettőt. Az apostolok, amikor Júdás helyét akarják betölteni (ApCsel 1,15–

⁵ Vö. Török István: *Határkérdések szolgálatunkban. 1972–1989.* A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1990, 6–12. (*Egyházkezelés és ébredés.*) Ld. még Bolyki János: *Egyházi tisztségek és egyházszerkezet az Újszövetségben.* In: *Theológiai Szemle* új folyam XII. (1970/3–4), 84–87.

26), nem hirdetnek pályázatot, hanem két jól ismert jelöltet állítanak maguk elé. A kijelölés jól körülhatárolt és nélkülözhetetlen feltételei pedig ezek: *...azok közül a férfiak közül, akik egész idő alatt együtt voltak velünk, amíg közöttünk járt az Úr Jézus, kezdve a János keresztségétől addig a napig, amelyen felvetett tőlünk.* Eztán pedig imádkoznak: *Urunk, minden szív ismerője, te jelöld ki e kettő közül az egyiket, akit kiválasztottál magadnak, hogy megkapja ebben a szolgálatban és apostolságban azt a helyet, amelyet Júdás elhagyott, hogy az őt megillető helyre jusson.* Majd sorsot vetnek, és a sors Mátyásra esett. Emberi választás volt, Mátyás ugyanis észrevétlen tűnik el. Ugyanis Isten választása a tarsusi Saulus volt. Másrészt: sorsvetésről csak itt olvasunk, a Szentlélek kitöltetése előtt, és később csak a Lélek útmutatására hagytakoztak.

Nagyon jó lenne pontosabban tudni, hogy miként történtek a választások az apostoli gyülekezetben. Kevés forrás áll a rendelkezésünkre. Azonban meglehetősen elriaszt a középkori egyház gyakorlata, amikor magas egyházi tisztségeket lehetett pénzzel vásárolni, s olykor egészen tanulatlanok, sőt kiskorú gyermekek részére is. Ezért is kellett jönnie a reformációnak.

Volt azonban pozitív példa is. Gondoljunk csak Ambrus, milánói püspök esetére, aki igazán akarata ellenére került a püspöki székbe; és korunkban is tudunk olyan példákat, amikor valaki nagyon átérezte a feladat nagyságát és alázatosan kitért a meghívás elől. Csikesz Sándor (1886–1940) nevét, mint nagyon képzett teológiai professzorét mindnyájan ismerjük. De azt talán kevesebben tudják róla, hogy amikor esperesi tisztséget kínáltak fel neki, alázatosan visszautasította. Arról is kevesen tudnak, hogy Arday Aladár királyhágómelléki püspök halála után a kerület főemberei felkeresték dr. Nagy András teológiai professzort, hogy meghívják a megüresedett tisztségbe, de áldott emlékű tanítónk habozás nélkül visszautasította a megtiszteltetést. Mintegy másfél évtizeddel ezelőtt mondta egyik idősebb generációhoz tartozó lelkipásztor testvérünk: *Tudjátok, valaki olyant kellene püspöknek megválasztani, aki semmiképpen sem akar püspök lenni.*

Ha valaki püspökségre törekszik, jó munkát kíván – írja Pál apostol Timóteusnak (1Tím 3,1). Gyakran szoktak erre az Igére hivatkozni, de nem mindig a bibliai értelemben. Ugyanis akkor az *episzkeposz* gyülekezeti vezetőt jelentett, s egyáltalán nem a mai püspöki tisztelet. Aki „püspöki” hivatalt kívánt, a szolgálatból akart nagyobb részt vállalni, nem pedig tekintélyre, hatalomra vagy egyéni jólétre törekedett. A hatalmat, az emberi dicsőséget megcélzó törekvés a mindenkor-i világ felől tört be Krisztus egyházába.

A nagy kérdés az, miként lehetne kizárni azt, hogy esperes és püspök választásánál egyéni ambíciók, baráti vagy érdekcsoportok kapcsolatok érvényesüljenek. Hogyan lehetne elvágni útját a lobbizásnak, a korteskedésnek, az önjelölt egyének és csoportok fellépésének? Szabad-e a jelölteknek jóval a választás előtt a médiában szerepelniük? Régebben a vezetők, az őrállók csak megválasztásuk után mondtak „programbeszéd”-et. Megengedhető-e az, hogy a református keresztyén egyház a politikában gyakorolt propagandaeszközökkel éljen?

Amikor arról beszélünk, hogy milyen legyen az egyházi vezető, arra gondolunk, hogyan találkozik össze szerencsés módon az ember és a hivatal (hivatás)? Gondoljuk végig a bibliai és a gyakorlati egyházi életből következő elvárásokat.

Fiatal lelkipásztor voltam, amikor életem folyamán először szembesültem a püspökváltással. Ez 1962-ben történt. Akkoriban még szigorú állami megerősítéshez kötötték nem csupán a püspöki, az esperesi, de még a lelkipásztori választások jogerőre emelkedését is. Mi volt hát akkor a püspökkel kapcsolatos világi-társadalmi elvárás? Ahogyan egy, a központi hivatalban dolgozó ismerősöm elmondta, három fő kívánalom merült fel a leendő püspök tekintetében:

a) *Legyen legmagasabb tudományos fokozat birtokosa.* Érthető követelmény. Ha régen a lelkipásztorok predikátuma ez volt, „tiszteletes és tudós”, elvárható, hogy az esperes a tudósabb, míg a püspök a legtudósabb lelkipásztorok egyike legyen.

b) *Beszéljen legalább két idegen nyelven.* Ez is érthető elvárás. A globalizált világban jó, ha a falusi lelkipásztor is tud bár egy idegen nyelvet, hiszen a testvéregyházi és az ökumenikus kapcsolatok is megkövetelik az angol, német, holland, esetleg más nyelvek ismeretét, és fellendült a turizmus is, s így a világjárók a legeldugottabb helyeket is felkeresik.

c) *Legyen köztiszteletben álló személy.* Ez belső követelmény. Hogyan lehetne tekintélye egy olyan első őrállónak, akit vagy nem, vagy alig ismernek, akinek emiatt aligha lehet tekintélye a szolgatársak között?

Hogy ez a hármas követelmény akkoriban mennyiben teljesült, illetve vált valóra a megválasztott püspök személyében, arról most ne essék szó, se a választás akkor végbement módjáról. A történelem dolga majd idővel mérleget vonni.

Milyen mai váradalmak fűződnek az egyházi vezetőhöz? Talán könnyebb megmondani, milyen ne legyen, mint azt, hogy milyen legyen. Elsősorban saját tapasztalataim mondatják velem a következőket:

a) *Legyen független.* Azt értem ezen, hogy ne legyen befolyásolható semmiféle iránytól, csoporttól. Ne a baráti köre, az évfolyamtársak, a hasonlóan gondolkozók határozzák meg döntéseit. Ne legyenek előítéletei sem a liberálisabb, sem a konfesszionálisabb szolgatársak irányában. Ne legyen gyanakvó, rosszhiszemű, ha valaki nem ért egyet vele. Vegye szívére a testvéri kritikát, és ne legyen sem ezért, sem pedig más dolgok miatt bosszúálló.

b) *Legyen a hit, remény és szeretet embere.* Ebben benne van a megbocsátás készsége is. Hogyan hirdethet valaki bűnbocsánatot a szószékről és az úrasztala mellől, ha ő maga nem gyakorolja az őszinte megbocsátást?

c) *Legyen megértő testvér a szolgatársak irányában.* Ugyancsak világi hatás, hogy mihelyt valaki kiemelkedik a közkatonák sorából, elfeledkezik azokról, akikkel egy sorban masírozott. Az esperes és a püspök ma inkább adminisztrátor, mint „a lelkipásztorok lelkipásztora”. A *primus inter pares* megfogalmazásban sajnos, a hangsúly inkább a *primusra* esik, mint a *paresre*! Azt is megfigyeltem, hogy ré-

gebbi egyházi törvényeink több pásztori feladatot és kevesebb adminisztrációs munkát írtak elő az esperes és a püspök számára. Ma inkább a reprezentálás és az adminisztráció köti le mindkettő idejét.

A hatalom kísértései

Mi a hatalom? Van-e hatalma az egyházi vezetőknek? A Magyarországi Református Egyház elektronikus honlapján (www.egyhazszervezet.hu) a következő megállapításokra leltem:

„A szuperintendens, vagy bárki, aki vezetői tisztséget visel, szükségszerűen hatalommal rendelkezik, amely adódhat a szervezetben betöltött pozíciójából, a ráruházott feladatok ellátásából, karizmatikus személyiségéből. A püspök hatalma nem isteni hatalom. Nem állítható, hogy a XVI–XVII. századi szuperintendensek hatalmukat isteni rendelkezésnek tekintik, de az igen, hogy a(z) (egyház)szervezettől nyert hatalmukat vezetői tiszttük, a református egyház közjogi helyzetének megerősítésére is használják. [...] Azonban a hatalommal vissza is lehet élni. A XVI. századvégi Szabályrendelet a püspököt az egyház *fejének* nevezi (sic!), aki az egyházi szolgák fölött áll. Tetteit a szeniorok egyetértésével végezheti. Hatalmát rosszra nem fordíthatja [...]»⁶

Még jó, hogy ez az utolsó mondat is benne van. Vagy inkább szégyen? Lehetséges-e, hogy egyházi vezető rosszra fordítsa a maga hatalmát? Az egyháztörténet bizony erre is gyakori példával szolgál.

Dr. Nagy József teológiai professzorunk szokta volt mondogatni: *Fiúk, azt ma már senki sem gondolja komolyan, hogy zsinati-presbiteri egyház vagyunk. Ez csak papírforma. Valójában esperesi egyház vagyunk! Ha kikerültök az Intézetből, legyetek jóban az esperesetekkel. Ha nőültök, ő legyen a násznagyotok, ha gyermekeketek születik, őt hívjátok keresztapának. Az esperes úrtól függ, hogy a sáros, eldugott, alig pár lelkes gyülekezetből mikor fogtok országút melletti községbe, civilizáltabb körülmények közé kerülni. A tapasztalat őt igazolta.*

Több esperes esetében tapasztaltam, hogy szelektíven viszonyult a szolgatársaihoz. Az egyházmegyei gyűlésen, adminisztrációs értekezleten némely lelkipásztort az esperes testvéri öleléssel, csókkal fogadott, másoknak csak rideg kézfogás jutott. Egyik esperesem jól megőrizte a ciklusos választások szavazócéduláit. Akkor nem volt írógépe még az esperesi hivatalnak sem és kézzel írták a körleveleket is. A szavazólapokon jól fel lehetett ismerni kinek-kinek a kézírását. Adott esetben az illető esperes – különösen, ha kéréssel fordult hozzá valaki –, előkereste és felmutatta a szavazócéduláját: *Íme, te nem rám szavaztál, nem engem akartál esperesnek, pedig látod, én rád szavaztam, hogy levéltáros légy.*

⁶ Ld. Szabó Zoltán: Vezetés a legfelsőbb szinten. In: *Református Egyház XVI. évf. 6. sz.*, 131. skk., valamint 7–8. sz., 161–164.

A hatalom kísértés, mert megfertőz. Aki megszokja a hatalmat, nehezen tud megválni tőle. Sokszor az a baj, hogy a vezető nem tudja idejében átadni a stafétabotot az utána következőnek, hanem minden áron ragaszkodik hozzá.

A *Statútum*-, illetve *Kánon*-módosítások rendjén arra vigyáztunk, hogy lehetőleg csökkentsük az esperesi és püspöki hatalmat. Régebben minden egyházmegyei bizottságnak az esperes, minden kerületinek a püspök volt az elnöke. Ma már nincs helyük például a fegyelmi bizottságokban, mert azoknak külön elnökük van. (Sajátos az Aargaui Kantoni Egyház szabályzatának az az előírása, hogy az esperes az Igazgatótanács határozatainak végrehajtója, így annak tagja nem lehet.) A jövőben Egyházunknak még inkább külön kell választania a törvényhozó, a végrehajtó és a bíraskodási hatalmat, illetve tisztséget. Ezáltal csökkenteni lehetne a hatalom mindmáig fennálló kísértéseit.

Az anyagiak terén jelentkező kísértések

Nem szeretném a simónia problémájával kezdeni. Szeretném feltételezni, hogy ilyesmi ma már nem fordul elő egyházunkban. De bizony volt úgy, hogy egy jó parókiához vezető út szalonnával, sonkával volt kikövezve. A csúszópénz lehetőségével való élés esetleg más természetű anyagiakban folyt (folyik?), mint az orvosi rendelőkben, klinikákon, iskolai folyosókon vagy különféle irodákban. Végre meg kellene szabadulnunk az egyházi korrupció minden formájától! Bárcsak arról győzne meg valaki, hogy egyházunkban nincs korrupció.

Hol jelentkezik a pénz, az anyagiak kísértése? Magában a javadalmaszási rendszerben. Köztudomású, hogy aránytalanul nagyobb egy esperes fizetése, mint egy lelkipásztoré, és szinte abnormálisan nagy a püspöki államsegély és a velejáró egyéb juttatások. Nem utolsósorban a diplomata útlevél, az országgyűlési képviselőkkel és szenátorokkal szinte azonos státus. Mindezek nagyon kívánatosá teszik az esperesi, püspöki hivatalt. *Fizesd meg a brigádost és a többiek teljesítik a normát* – tartotta a régi világ egyik aranyigazsága.

A világban valóban az az elv uralkodik, hogy több és felelősebb munkáért több díjazás jár. Ezt érvényesíti minden más megfontolás nélkül egyházunk is. Vajon erre nem vonatkozik-e Krisztus szava: *de ne így legyen közöttetek?* Az esperesek a 19. század végéig csupán némi „irodai átalány”-t kaptak a lelkipásztori javadalom mellé. Ez tintára, levélpapírra, indigóra, irodaszerre volt elég. Semmi több. Később jött be az ún. „esperesi kongrua”. Vitákat szült. A Kalotaszegi Egyházmegye disputája annak idején a *Református Szemlé*ben is megjelent. Lényege az volt: *Elégedjék meg az esperes is egy papi fizetéssel.* Erre az éppen hivatalban lévő esperes odacsapta a tollát: *Akkor végezzé az, aki akarja! Én nem!*

Aki püspökséget kíván, jó dolgot kíván, s e régi bibliafordítási szöveget sokáig így is értelmezték. Ma helyesebben fordítjuk: aki többre bízást vállal, azt önként és Krisztus iránti odaadásból kellene vállalnia. Mihelyt normálisra csökkentenék az esperesi, püspöki és főtisztviselői fizetéseket, jóval kisebb lenne a tumultus a helyek elfoglalása körül. Mert hát, amint egyik esperesem mondta, amikor szerényen arra hívtam fel a figyelmét, hogy egy bizonyos dologban

helytelenül foglalt állást a püspöki rendelkezéssel szemben: *Tudod, fiam, egészen más, ha az ember lelkesíti fizetéssel megy nyugdíjba, és más, ha esperesi javadalommal.*

A pénz az egyház s főként a misszió legnagyobb megrontója. Sokszor nem jut pénz fontos missziói feladatok végzésére, úgymond nincs fedezet, de mint megelőzően már utaltam rá, bőven jut szolgálati autókra, protokoll-költségekre, reprezentációra. Egy új szolgálati ciklus elkezdésénél mindezeket újra át kellene gondolni.

Előadásom távolról sem teljes. Inkább csak gondolatébresztésre szolgál. Remélem, ez is elindíthat egy hasznos együttgondolkozási folyamatot.

Felhasznált irodalom

- László Dezső: *Az anyaszentegyház élete és szolgálata*. Kolozsvár 1938, 146. skk.
 Egyházi Törvénytervezet. In: *Evangélikus Élet* 1993. okt. 24.
 Papp Vilmos: *Légy kőszikla*. Magyar Református Presbiteri Szövetség, Budapest 1991.
 Török István: *Határkérdések szolgálatunkban. 1972–1989*. A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest 1990, 6–12.
 Bolyki János: Egyházi tisztségek és egyházszervezet az Újszövetségben. In: *Theológiai Szemle* új folyam XII. (1970/3–4), 84–87.
 Szabó Zoltán: Vezetés a legfelsőbb szinten. In: *Református Egyház* XVI. évf. 6. sz., 131. skk., valamint 7–8 sz., 161–164.